

ИСТИФОДАБАРИИ КАНДАНИҲОИ ФОИДАНОКИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОҲАИ ПАРАНДАПАРВАРӢ

Усмонов Н.С., омӯзгори калон, Миравшозода М.Р., доктор PhD, Комилзода Д.Қ., профессор-
ДАТ ба номи Ш. Шохтемур

Калимаҳои калидӣ: парвариши бедонаҳо, солимию маҳсулноқӣ, гили бентонит, таркиби хӯрока.

Бентонит (бо номи кони Бентон, ИМА) минералӣ гилии табиӣ, гидроалюминосиликат ва дорои хусусиятҳои хоси худ ҳангоми гидратсия (14-16 маротиба) дар фазои маҳлуд бо дабдабанокии озод дар таркиби об ва гил ба вучуд меояд, ки ба воридшавии минбаъдаи намӣ монеъ мешавад.

Бентонит маҳсули таҳшиншавии асримиёнагии укёнус мебошад, ки тақрибан 25- миллион сол пеш дар тӯли давраи таҳнишини сатҳи кон бо об ва гил ташаккул ёфтааст. Бентонит алюиносиликати табиӣ мебошад, ки зиёда аз 30 макро- ва микроэлементҳо, аз ҷумла онҳое, ки барои организм муҳиманд - калсий, фосфор, магний, натрий, калий, оҳан, рух, мис, кобалт ва ғайраҳо мебошад.

Ҳама фарқиятҳои табиӣ гилҳои инчунин барои истеҳсоли доруҳо ва атриёт мувофиқанд. Ғайр аз он, онҳо метавонанд дар саноати резинӣ, ранг ва лак, қоғаз, саноати насочӣ барои коркарди партовҳои саноатии ошомиданӣ, ҳамчуниловаи фаъолбахӯроки чорво ва хӯроки паранда истифода шаванд.

Рушду инкишофи иқтисодии ҳар як давлати мутараққӣ, пеш аз ҳама, ба боигарии зеризаминии он вобаста аст. Нисбати сарватҳои табиӣ ва захираҳои он Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар ин бора истисно кардан ғайриимкон мебошад. Маълум карда шуд, ки ба туфайли ҳамин хусусиятҳои бентонит дар як зумра соҳаҳои саноатӣ ва кишоварзӣ баҳри истифода имконияти беандоза дорад. Дар ҳақиқат, сол то сол дар натиҷаи ҳамкориҳои олимону мутахассисон самтҳои нав ба нави истифодаи бентонит пайдо карда мешуд ва сарфаи он торафт меафзуд. Соҳаи дигари истифодабарии гилҳои бентонит дар соҳаи кишоварзӣ ин соҳаи парандапарварӣ мебошад. Дар соҳаи парандапарварӣ бентонит ҳамчун ғизои иловаи минералӣ дар таркиби хӯрока истифода бурда мешавад. Дар парвариши паранда барои беҳтар кардани солимию маҳсулнокии он ба сифати хӯроки паранда аҳамияти ҷиддӣ дода мешавад, алалхусус иловаҳои, ки дар ғизои бедона ҳамроҳ карда шуданд, дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Ҷадвали 1.- Меъёри хӯронидани гили бентонит дар ғизои бедонаҷӯҳо

Гурӯҳҳо	Саршумор	Истифодабарии конҳои гили бентонит	Меъёри хӯронидани гили бентонит	парвариши бедонаҷӯҳо (ҳафта)
1-н	100	-	-	0-6 (ҳафта)
2-а	100	кони Қаратоғ	0,5	0-1 (ҳафта)
2-б	100	кони Қаратоғ	1,0	0-4 (ҳафта)
2-в	100	кони Қаратоғ	1,5	0-6 (ҳафта)
3-а	100	кони Шар-шар	0,5	0-1 (ҳафта)
3-б	100	кони Шар-шар	1,0	0-4 (ҳафта)
3-в	100	кони Шар-шар	1,5	0-6 (ҳафта)

Қорҳои таҳқиқотӣ дар хоҷагии бедонапарварии ҶДММ «Шайхи- Холмаҳмад»-и ноҳияи Рӯдакӣ гузаронида шуда, барои муайян кардани таъсири истифодаи гилҳои бентонит ба расиш ва инкишофи ҷӯҷаҳо гузаронида шуд. Барои таҷрибагузаронӣ 100- тоғи дар гурӯҳҳо ҷудо карда шуд. Ҳангоми қорҳои таҷрибавӣ дар давраи парвариш (0-6 ҳафта) ба хӯрокаи ҷӯҷаҳои таҷрибавӣ гурӯҳҳои 2,3 - бентонити конҳои Шар-шар ва Қаратоғ ба миқдори 0,5-1,0-1,5 % илова карда мешавад.

Эзоҳ: Барои риоя намудани меъёрҳои дар ҷадвали мазкур оварда шуда бо истифодаи гили бентонит дар хӯроки бедонаҳо чунин хӯрокаҳо илова карда шудаанд: ҷуворимаққа, ҷав, гандум, тухми ҷӯробӣ, кунҷораи лӯбиёи чинӣ (соя), зағир, сабӯс, орди устухон ва алаф, намак, рағани растанӣ.

Ҷадвали 2.- вазнафзункунии бедонаҷӯҳо дар давраи парвариш (0-6 ҳафта), г

Гурӯҳҳо	Вазни миёнаи бедонаҷӯҳо. г			
	дар синни шабонарӯзӣ	2- ҳафта	4-ҳафта	6- ҳафта
1-назоратӣ	7,8±0,08	43,6±1,1	92,5±1,3	123,5±3,5
2-таҷрибавӣ	6,9±0,04	38,3±0,6	90±0,9	114,1±2,3
3-таҷрибавӣ	7,6±0,07	42,7±0,8	92,1±1,0	121,7±2,8
4-таҷрибавӣ	8,9±0,05	45,8±0,9	95,5±1,1	128,5±3,2

Маълумоти дар ҷадвал овардашуда аз он далолат медиҳанд, ки вазни зиндаи бедонаҷӯҳо дар синни шабонарӯзӣ ба вазнафзункунии онҳо то синни 6 ҳафтаина таъсири худро мерасонад. Ҷи қадар вазни ҷӯҷа дар аввал зиёд бошад, ҳамон қадар вазни онҳо дар охири парвариш бештар мебошад.

Дар синни 2 ҳафтагӣ вазни бедонаҷӯҳои гурӯҳи 2 аз ҳама кам буда (38,3 г), аз вазни бедонаҷӯҳои гурӯҳи 4 (45,8 г) ба 19,6% фарқият дошт. Ин қонуният дар синни 4 ҳафтагӣ низ боқӣ монда, фарқияти вазни бедонаҷӯҳо 10,6% -ро ташкил дод.

Дар синни 6 ҳафтагӣ низ вазни аз ҳама кам дар бедонаҷӯҷаҳои гурӯҳи 2 (114,1 г) мушоҳида гардида, аз ҳама вазни зиёдро бедонаҷӯҷаҳои гурӯҳи 4 (128,5) ташкил намуд.

Таҳлили нишондодҳо аз он далолат медиҳад, ки ҷараёни вазнафзункунии бедонаҷӯҷаҳо дар гурӯҳҳои таҷрибавӣ аз вазни онҳо дар аввали давраи парвариши то 6 ҳафта бевосита вобаста мебошад. Вазни аз ҳама кам дар гурӯҳи 2 ва вазни аз ҳама зиёд дар бедонаҷӯҷаҳои гурӯҳи 4 мушоҳида гардид. Вазни бедонаҷӯҷаҳои гурӯҳи 1 ва 3 бошад, нишондодҳои мобайнӣ буд.

Адабиёт

1. Комилов Д. К., Эргашев Д. Д., Нишонов Т. Н. Рекомендации по использованию местного бентонита и полигорскита в кормлении молодок и кур-несушек- Душанбе, 1997.- 14 с.

2. Кориёв А. Р., Комилзода Д. К., Эргашев Д. Д. Имкониятҳои истифодаи бентонитҳои маҳаллӣ дар соҳаи кишоварзӣ/ Дастури таълимӣ- Душанбе, 2006. – 40 с.

3. Буриханов А. Использование местных бентонитов в кормлении ремонтного молодняка крупного рогатого скота // Информ. листок / ТНИИЖ, 1992. - №2.

4. Буриханов А. Использование местных бентонитов в кормлении ремонтного молодняка черно-пестрого скота в условиях Таджикистана, 1992. – 18 с.

5. Жалобова И.С. Получение функциональной кормовой добавки на основе бентонитовых глин и каротинсодержащего сырья.

6. Лысенко Ю. А. Кормовые добавки в рационах перепелов.

АННОТАЦИЯ ИСТИФОДАБАРИИ КАНДАНИҲОИ ФОИДАНОКИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОҲАИ ПАРАНДАПАРВАРӢ

Аз натиҷаҳои таҷриба муайян гардид, ки аз байни гурӯҳҳо аз ҷиҳати сарфи хӯрокаи дар байни гурӯҳҳо истифодаи бентонитҳои маҳаллӣ дар ғизои бедонаҷӯ ба миқдори 0,5-1,5 %, барои беҳтар шудани рушди нумӯш ва нишондодҳои парвариши онҳо то синни 6 ҳафта, мусоидат менамояд.

Калимаҳои калидӣ: парвариши бедонаҷӯ, солимию маҳсулноки, гили бентонит, таркиби хӯрокаи.

АННОТАЦИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОЛЕЗНЫХ ИСКОПАЕМЫХ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В ОТРАСЛИ ПТИЦЕВОДСТВА

В результате поставленных опытов, выявилось, что использование местных бентонитов в количестве 0,5-1,5 %, с целью повышения стимуляции развития и показатели их роста до 6 недель, привело к положительным результатам.

Ключевые слова: выращивание перепелок, здоровая продуктивность, глина, бентонит, состав кормов.

ANNOTATION THE USEFUL MINERALS OF REPUBLIC OF TAJIKISTAN IN AGRICULTURAL AND POULTRY FIELDS

From Experience results is defined, that using of local bentonites with the quantity 0,5-1,5 %, for the better growing and improving for their cultivation till their 6 weeks, is favorable.

Key words: breeding of partridges, healthy and productive, bentonite clay, food contain.